

Γιάννης Στουρνάρας

«Σύντομη αηλιά με άγνωστο βάθος η κρίση στην Ελλάδα»

Πόσο απέχει η κρίση, όπως την παρουσιάζουν τα ΜΜΕ από την κρίση της πραγματικής οικονομίας; Θα βιώσει η Ελλάδα την κρίση στην ίδια ένταση με άλλες χώρες της Δύσης; Τι ρόλο θα παίξει ο ψυχολογικός παράγοντας, δεδομένου ότι είναι ευμετάβλητος;

Του Γιάννη Μουρατίδη, grou@boussias.com

Ο Γιάννης Στουρνάρας, Επιστημονικός Διευθυντής του IOBE, υποστηρίζει ότι οι μεταβολές που θα δούμε στην Ελλάδα λόγω της παγκόσμιας κρίσης θα είναι μικρότερες σε σχέση με άλλες χώρες, ενώ θεωρεί ότι, προς το παρόν τουλάχιστον, το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ψυχολογικό.

Banker's review: Τα ΜΜΕ αποδίδουν τους τελευταίους μήνες σε μια «αόριστη» κρίση όλης σχεδόν τις αρνητικές μεταβολές του οικονομικού συστήματος, οι οποίες επηρεάζουν και το κοινωνικό σύστημα. Υπάρχει κάποιος τρόπος να ορίσουμε την κρίση; Και μπορεί ο ορισμός αυτός να είναι ίδιος για τις Η.Π.Α., την Ε.Ε., την Ελλάδα ή τη Ρουάντα;

Γιάννης Στουρνάρας: Σύμφωνα με τον τεχνικό ορισμό, «ύφεση» είναι δύο τρίμηνα αρνητικής ανάπτυξης. Διεθνώς, ο ορισμός αυτός μας επιτρέπει να πούμε ότι υπάρχει ύφεση και άρα βιώνουμε μια περίοδο κρίσης, η οποία περιμένουμε να χειροτερέψει μέσα στο 2009. Εάν επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για μείωση του ΑΕΠ μεγαλύτερη από 2,5% όλο το 2009, τότε θα πρόκειται για βαθιά κρίση. Αρα, η κρίση που ξεκίνησε στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, φαίνεται να επηρεάζει πλέον και την πραγματική οικονομία. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι πρόκειται για κρίση που ξεκίνησε από το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αρθεί η αβεβαιότητα για το πραγματικό ύψος των ζημιών, κάτι που δεν έχει γίνει ακόμα. Θυμίζω ότι ΔΝΤ πριν από 7 μήνες είχε μιλήσει για ζημιές της τάξης των 900 δις. δολαρίων, μετά ανέβασε αυτό το μέγεθος στο 1,5 τρισ. δολάρια και σήμερα έχει φτάσει στα 2,3 τρισ. δολάρια.

Το επόμενο σκέλος, εφόσον είναι πλέον δεδομένη η βούληση των κυβερνήσεων να μην συμπεριφερθούν όπως το 1929, όταν είχαν επιλέξει την αυτορρύθμιση με τα γνωστά αποτελέσματα, όπως ανεργία της τάξης του 25% και μείωση του ΑΕΠ της τάξης του 20%, είναι να

ξεκαθαριστεί το σχέδιο της κρατικής παρέμβασης. Εάν αυτά τα ζητήματα δεν ξεκαθαριστούν θα συνεχίσουμε να έχουμε προβλήματα, τόσο στις χρηματιστηριακές αγορές όσο και στην πραγματική οικονομία.

Ενδιαφέρον στοιχείο σε αυτήν την προσπάθεια, είναι ότι οι νέοι τραπεζίτες, ενώ έχουν εμπειρία στα οικονομικά της ανάπτυξης, δεν έχουν την ίδια εμπειρία στα οικονομικά της ύφεσης. Αυτό ισχύει κυρίως για την ΕΚΤ, η οποία δείχνει «αγκυλωμένη» σε ιδεολογίες περί πληθωρισμού που κρατούν από την εποχή του μεσοπολέμου, με αποτέλεσμα οι αντιδράσεις της να μην είναι τόσο άμεσες. Για μια γρήγορη έξοδο από την κρίση, οι τράπεζες σήμερα πρέπει να τυπώνουν χρήμα, κάτι που βλέπουμε ήδη να γίνεται με μεγάλη ένταση τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στη Βρετανία. Η κίνηση αυτή δεν δημιουργεί κίνδυνο πληθωρισμού, λόγω της ύφεσης, εφόσον βεβαίως οι τράπεζες είναι σε ετοιμότητα να κλείσουν την σρόφιγγα της παροχής χρήματος μόλις εμφανιστούν τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης.

Σε αυτά που περιγράφετε, η Ελλάδα είναι τόσο ανοικτό σύστημα ώστε να επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό;

Η Ελλάδα έχει δύο χαρακτηριστικά. Οσον αφορά την πραγματική οικονομία είναι ένα σχεδόν κλειστό σύστημα, οι εξαγωγές της είναι μόνο 20% του ΑΕΠ, όταν στην Ιρλανδία είναι 80%. Οσον αφορά όμως την εξάρτησή της από το διεθνές κεφάλαιο είναι πολύ ανοικτή. Η χώρα επέλεξε ένα μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο στηρίζεται στα ξένα κεφάλαια, είτε αυτά είναι κεφάλαια από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε κεφάλαια χρηματιστηριακά, είτε κεφάλαια δανεισμού του Δημοσίου, είτε κεφάλαια δανεισμού των τραπεζών. Το μοντέλο αυτό λειτουργεί, όταν τα πράγματα πηγαίνουν καλά. Τώρα όμως που η διεθνής σρόφιγγα περιορίζει τη ροή της ρευστότητας, το μοντέλο αντιμετωπίζει δυσκολίες, όπως για παράδειγμα ο ακριβότερος δανεισμός των τραπεζών.

Αν αφήσουμε εκτός το δημοσιονομικό πρόβλημα, το οποίο έχει μεγάλο παρελθόν και είναι πρόβλημα ευρύτερο και όχι πρόβλημα μιας παροδικής οικονομικής κρίσης, πως βλέπετε την κρίση που βιώνει η παγκόσμια οικονομία να επηρεάζει τελικά τη χώρα;

Σε αυτό έχετε δίκιο και δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η κρίση είναι υπεύθυνη για το δημοσιονομικό

Για μια γρήγορη έξοδο από την κρίση, οι τράπεζες σήμερα πρέπει να τυπώνουν χρήμα, κάτι που βλέπουμε ήδη να γίνεται με μεγάλη ένταση τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στη Βρετανία

πρόβλημα της χώρας. Το πρόβλημα αυτό είναι βαθύτατα πολιτικό, και έχει να κάνει με τη λειτουργία του κράτους. Από εκεί και πέρα στα οικονομικά των επιχειρήσεων και των καταναλωτών ισχύει ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. Αυτή τη στιγμή, οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δεν ζητούν τα χρήματα που ζητούσαν προηγούμενες χρονιές. Οσον αφορά την προσφορά, αυτό που έχει αλλάξει είναι το βάθος του ρίσκου και ο παράγοντας της κεφαλαιακής επάρκειας και λιγότερο της ρευστότητας. Επομένως, οι τράπεζες είναι λιγότερο πρόθυμες στο να δανείσουν. Σύμφωνα με τους στόχους που έχουν τεθεί από την κυβέρνηση και την Τράπεζα της Ελλάδας, η πιστωτική επέκταση το 2009 αναμένεται να είναι κοντά στο 10%.

Ωστόσο η Εθνική Τράπεζα ανακοίνωσε στις 21 Ιανουαρίου ότι η πιστωτική της επέκταση το 2009 θα κυμανθεί από 11% έως 13%, παρουσιάζοντας μάλιστα αύξηση σε κάποιους τομείς, όπως αυτός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Ίσως καταφέρει να το κάνει η Εθνική Τράπεζα, η οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε σχετικά αρκετά καλή θέση. Ωστόσο, γενικότερα για το τραπεζικό σύστημα ο στόχος παραμένει στο 10%. Ίσως ο στόχος αυτός αποδειχθεί φιλόδοξος.

Αυτό που εμείς βλέπουμε σήμερα είναι ότι έχουν δημιουργηθεί δύο αντίθετες απόψεις. Οι επιχειρήσεις λένε ότι οι τράπεζες δεν δανείζουν και οι τράπεζες λένε ότι οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές δεν ζητούν χρήματα. Τελικά, το αποτέλεσμα θα είναι συγκεκριμένο και θα καθοριστεί από το περιβάλλον μέσα στο οποίο ▶

λειτουργεί η επιχειρηματική κοινότητα.

Εάν, το ονομαστικό ΑΕΠ αυξηθεί τελικά κατά 2,5%, όπως προβλέπεται, τότε μια πιστωτική επέκταση κοντά στο 10% είναι εξαιρετικά ικανοποιητική. Δεν είναι πολύ πιθανή όμως.

Αρα, βάσει των στοιχείων αυτών, οδηγούμαστε αναπόφευκτα σε μια κατάσταση που θα έχουμε αύξηση της ανεργίας, μείωση στις αποπληρωμές δανείων και αρκετά ακόμα προβλήματα που προκύπτουν από τα παραπάνω; Θα δούμε τέτοιες μεταβολές, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό από ότι τις βιώνουν οι Η.Π.Α. και άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βάσει των δεικτών πραγματικής οικονομίας που μετράμε στον ΙΟΒΕ, βλέπουμε ότι το πρόβλημα είναι προς το παρόν κυρίως ψυχολογικό. Δηλαδή, με λίγες εξαιρέσεις, δεν έχουμε στοιχεία που να δείχνουν ότι η πραγματική οικονομία έχει επηρεαστεί τόσο δραματικά. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που συμβαίνει αυτό. Η Ελλάδα, όπως ήδη αναφέραμε, είναι σχετικά κλειστή οικονομία, η περσινή σύμβαση ΓΣΕΕ με ΣΕΒ προέβλεπε ικανοποιητική αύξηση μισθών, οι τιμές των ακινήτων δεν έχουν πέσει. Αυτοί είναι ορισμένοι από τους παράγοντες που εξισορροπούν θετικά το αρνητικό εξωτερικό περιβάλλον της κρίσης.

Όμως έχουμε δει και εδώ το ψυχολογικό κλίμα, το οποίο το μετράμε από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας, να είναι το ίδιο άσχημο όπως στην υπόλοιπη Ευρώπη. Τώρα αν αυτό θα μεταφραστεί και σε άσχημα στοιχεία τους επόμενους μήνες παραμένει ζητούμενο. Πιστεύω ότι τα στοιχεία του 1ου τριμήνου του 2009, θα μας δώσουν μια πιο άμεση εικόνα.

Εσείς περιμένετε τελικά ότι η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει μπροστά της ένα «κύμα» του μεγέθους που αντιμετώπισαν ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ισπανία και η Ιρλανδία ή ένα «κύμα» που θα ξεπεράσουμε σχετικά εύκολα;

Αν τελικά η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας πέσει από το 3% το 2008 στο 0% το 2009, τότε έχουμε μπροστά μας ένα κύμα. Περιμένουμε αύξηση του αριθμού των ανέργων κατά 50.000 άτομα, με αιχμές τον τουρισμό και την οικοδομή. Με 50.000 απολύσεις θα έχουμε μια σχετικά μικρή αύξηση του ποσοστού ανεργίας.

Κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας, οι αισιόδοξες και απαισιόδοξες νότες είχαν μια διαδοχή. Τελικά η μελωδία θα είναι αισιόδοξη ή απαισιόδοξη για την Ελλάδα, σε σχέση πάντα με άλλες χώρες;

Δεν ανήκω στους απαισιόδοξους. Ωστόσο, από μόνο του αυτό δεν μπορεί να αλλάξει τη μελωδία. Πιστεύω

Εάν, το ονομαστικό ΑΕΠ αυξηθεί τελικά κατά 2,5%, όπως προβλέπεται, τότε μια πιστωτική επέκταση κοντά στο 10% είναι εξαιρετικά ικανοποιητική. Δεν είναι πολύ πιθανή όμως

καταρχήν ότι τα χειρότερα θα τα δούμε εντός του έτους, ίσως προς το τέλος του καλοκαιριού, και η οικονομία θα αρχίσει να ανακάμπτει μαζί με την παγκόσμια οικονομία προς το τέλος του έτους. Αυτό οφείλεται στην άμεση και θετική ανταπόκριση από τις κεντρικές τράπεζες και τις κυβερνήσεις. Ευτυχώς, τα δόγματα περί νεοφιλελευθερισμού μπήκαν στο ντουλάπι. Ο Κεϊνς και ο Μαρξ δικαιώθηκαν απόλυτα. Σε συζήτηση που είχα πρόσφατα, ένας τραπεζίτης ανέφερε ότι ένα από τα προβλήματα στα δάνεια είναι ότι με την πτώση των τιμών των στοιχείων ενεργητικού πέφτουν οι αξίες των εμπράγματων εξασφαλίσεων. Αυτό ακριβώς το είχε πει ο Κεϊνς το 1936.

Επομένως, το ερώτημα είναι πόσο απότομη θα είναι η κατάρρευση που έχουμε μπροστά μας αυτήν την περίοδο. Αλλωστε, όπως προαναφέραμε, σημαντικό ρόλο παίζει η ψυχολογία, η οποία είναι ευμετάβλητη και μπορεί να δημιουργήσει απρόβλεπτα δεδομένα.

Μήπως η κρίση είναι μια ευκαιρία να δούμε στην οικονομία το νέο αναπτυξιακό πρότυπο και από την άλλη να μιλήσουμε με ειλικρίνεια;

Πραγματικά, έχουμε μπροστά μας μια ευκαιρία να δούμε πού πάσχουμε και να επανεξετάσουμε τα πάντα. Κάποιες φορές περιγράφω την ελληνική αγορά ως μια αγορά σοβιετικού τύπου. Έχουμε κλειστά επαγγέλματα, ελέγχους παντού, ολιγοπωλιακές καταστάσεις, μεγάλο βάρος συμμόρφωσης σε διοικητικές πράξεις, το μεγαλύτερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οπότε είναι μια ευκαιρία όλα αυτά να επανεξεταστούν και να λειτουργήσουν σε νέα βάση προς όφελος της αγοράς και του πολίτη. Με αυτό τον τρόπο θα καταφέρουμε να δημιουργήσουμε μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους ευρωπαίους εταίρους και θα δούμε τα spread που σήμερα μας ταλαιπωρούν να μειώνονται, γεγονός που θα ενισχύσει ακόμα περισσότερο τον κύκλο της οικονομίας. **ΒΓ**